

DANSK KATOLSK HISTORIESKRIVNING EFTER RELIGIONSFRIHEDEN 1849

Et overblik

Bevidsthed om sin egen historie er vigtig for ens identitet. Kender man ikke sin fortid, har man ikke nogen tilstrækkelig forståelse af, hvem og hvad man er. Det gælder både enkelte personer og nationer. Også den katolske kirke har siden oldtiden haft brug for viden om sin historie. På den måde er begrebet ”kirkehistorie” opstået. Derfor er det ingen ringe mangel, at den danske katolske kirke efter religionsfriheden 1849 aldrig har fået skrevet sin egen historie i sammenhæng. Det vil selvfølgelig være et betydeligt arbejde at gøre det. Det vil kræve fagmænd, der både kan skrive videnskabeligt og dog overskueligt og læseligt for alment interesserede læsere.

Inden en sådan opgave kan løses, må vi så nøjes med, hvad der allerede foreligger i form af brudstykker dertil. Derfor vil det være nyttigt med et kort overblik over, hvad der fra katolsk side allerede findes af større og mindre bidrag til kirkehistorien.

Først må vi dog spørge, om det overhovedet giver mening at tale om en ”katolsk historieskrivning”? Hermed menes jo ikke blot en historieskrivning, der har den katolske kirke eller enkelte katolske fænomener og enkeltpersoners historie som sit emne. Denne forskning må også udføres – om end ikke blot af katolikker – så dog af personer med forståelse af og sympati for det katolske syn på livet og historien. Skyldes det, at vi er bange for kritik? Nej, enhver historieskrivning skal kun stræbe efter at skildre sandheden, også hvis den er ubehagelig. Ingen har brug for urealistiske glansbilleder. Guds Rige består af jordiske mennesker, det mindes vi stadig om. På den anden side viser erfaringen, at når f. eks. middelalderens kirkeliv skildres af helt sekulære eller radikalt protestantiske historikere, bliver resultatet ofte sådan, at vi som katolikker slet ikke kan genkende vores egen kirke deri. Den er jo ikke udelukkende af denne verden. Deri ligger faktisk problemet. Som katolikker har vi brug for og ret til vores egen kirkehistorie. På lignende måde er vi jo overbeviste om, at Danmarks historie skrives bedst af danskere.

I denne oversigt vil ikke blot bidrag til den danske nutidskatholicismes historie blive medtaget. Mange danske katolske historieskrivere har skrevet væsentligt om emner indenfor den katolske ”verdenskirkes” historie fra oldtid til nutid eller om den danske kirke i middelalderen. Sådanne værker vil også blive medtaget her. De dokumenterer ikke blot disse historikers kompetence, men er vigtige i sig selv, fordi der i officiel dansk historieskrivning stadig findes en tilbøjelighed til, at katolske bidrag til historien nedvurderes eller afvises, netop fordi forfatteren er katolik. Alene af den grund bedømmes han eller hun ofte til at være tendentiøs og videnskabeligt useriøs. Skønt det normalt ikke siges åbent, virker den lutherske arv og sekularismen i dansk videnskab og kultur stadig som en virksom kvalitetscensor, ikke mindst hvad netop historiesynet angår. Denne tendens har medført megen uretfærdighed og tilsidesættelse af værdifulde historiske arbejder.

Vigtigt er det at understrege, at dette overblik ikke giver sig ud for at være en historisk bibliografi! Den er mit subjektive udvalg, og jeg kunne have medtaget andre gode værker end dem, der her var plads til. Med dette udvalg håber jeg dog at kunne illustrere en rigdom af historisk viden, der fortjener at kendes og som kan anspore til yderligere forskning i vor kirkes historie.

Artiklens disposition vil følge en grov kronologisk orden idet den inddeler emnet i tre faser:

1) Trosforsvaret 1849 – 1922. 2) Stabiliseringen 1923 -1965. 3) Reform og krise 1965-

1. TROSFORSVARET 1849 - 1922. Præfekt Grüder og biskop von Euch.

I grundloven 5. juni 1849 blev der indført fuld religionsfrihed i Danmark. Blandt de trossamfund, der nu kunne virke frit i landet, var også den katolske kirke. For mange var den nye religiøse frihed et selvfølgeligt demokratisk fremskridt, mens den vakte uro og modvilje i kredse, der så længe havde været vant til den evangelisk-lutherske kirkes religiøse monopol. Kritikken af katolicismen havde både en teologisk og en kirkehistorisk dimension, og engagerede katolikker måtte forsvare deres tro og deres kirke både i pressen og i bøger. Debatten førtes forskellige blade, især i "Skandinavisk Kirketidende for catholske Christne", der udkom fra 1853, men også i bøger og pamfletter, hvor man besvarede de ofte barske angreb med skarpe modargumenter.

En central figur fra denne tid er den højt begavede, men urolige natur, konvertitten CARL FREDERIK VILHLEM KARUP (1829 – 1870). Han er stadig aktuell med sine fine salmer, der hører til de bedste originale katolske værker i "Lovsang", og endnu gerne synges i messen. Han konverterede 1853 og var blandt dem, der samme år tog initiativet til "Skandinavisk Kirketidende" og til "Ansgarius-foreningen", der fortsat skulle udgive bladet. I 1859 rejste han til Finmarken, hvor han var sekretær for den ejendommelige "Nordpolsmission". Hjemkommen engagerede han sig i den første danske arbejderbevægelse. Men han savnede evne til at samarbejde med andre mennesker. 1863 forlod han Danmark og endte som en anerkendt forsikringsekspert i Dresden, hvor han døde 1870. Han var en af de mest farverige skikkelser i dansk katolicismes historie. Han nåede også at skrive den første (til dato faktisk eneste!) danske katolske kirkehistorie. Den udkom i 1859 med titlen: "Den katholske Kirke i Danmark. Kirkehistoriske Skildringer fra det niende indtil Midten af det sekstende Aarhundrede". Som tillæg bragte Karup en dansk oversættelse af "En gammel Krønike om Graabrødrenes Udjagelse af deres Kloster i Danmark", det skrift, der senere kendes som "Franciskanernes Uddrivelseskronike". Alt i alt blev det en bog på næsten 350 sider. Naturligvis kan dette værk i sine enkeltheder ikke stå mål med moderne kritiske metoder. Det er også præget af så hård polemik, at det er svært at kapere i vore økumeniske tider. Men bogen er et markant vidnesbyrd om en enkelt begejstret konvertits hede ønske om opgør med den hidtidige ensidigt lutherske, dvs meget negative opfattelse af den middelalderlige katolicisme og ikke mindst af kirkens historie under reformationen, der optager 150 af dens sider. - Der skete yderligere det enestående, at Karups værk blev oversat og udkom på både fransk og tysk, henholdsvis i Bruxelles 1861 og i Münster 1863. Sidstnævnte tyske udgave blev tilmed forlænget med et afsnit om katolicismens historie i Danmark efter Reformationen med den særlige overskrift: "Die katholische Kirche in Dänemark von deren gewaltsamen Ausrottung bis zu ihrer unbehinderten Wiedereinführung" (side 265- 369), der omfatter tiden fra 1536 til 1860. Det er i øvrigt en tekst, der mig bekendt aldrig har foreligget på dansk. - Det er klart, at en nutidig kirkehistoriker ikke i videnskabelig henseende kan bygge på Karups fremstilling. Men hans karismatiske ildhu og gode fremstillingsevne vil man kunne lære meget af.

I den nævnte "trosvorsvarets eller apologetikkens tid" bestod den katolske litteratur i Danmark, der ikke direkte tjente gudstjenesten, især i kontroverteologi. Man forsvarede som sagt den katolske trosforståelse imod den lutherske, ofte på en måde, der i dag virker hård og fornærmende. Men som altid må ethvert fænomen forstås på sin historiske baggrund. I over tre århundreder havde katolicismen været fremstillet for den danske befolkning som en fordrejning af kristendommen, som den mørke baggrund for det evangeliske lys, som Luther havde bragt, og som siden havde været dansk statsreligion. Hvis katolicismen skulle have en chance i et folk, der var blevet opdraget sådan, var det simpelthen nødvendigt at påvise, at dette ikke svarede til kirkens virkelige troslære.

Et led i bestræbelserne for at rense kirkens image var også at rette fejlagtige billeder af kirkehistorien. Derfor indholdt p. J. DEHARBES: "Fuldstændig Lærebog i den katolske religion", som konvertiter siden 1873 blev undervist efter, allerede inden det kateketiske afsnit en "Religionshistorie" nemlig 50 siders katolsk fremstilling af bibelens og kirkens historie.

Blandt St. Andreas Kollegiets jesuiter tog p. LUDWIG SCHMITT fat på de mest brændende spørgsmål i selve den danske reformations historie. I 1893 udgav han "Der Karmeliter Paulus Heliæ, Vorkämpfer der katholischen Kirche gegen die sogenannte Reformation in Dänemark". Denne udmærkede biografi om Poul Helgesen blev dog først 100 år senere, nemlig 1996 oversat til dansk af Johannes ZORNHAGEN: "Karmeliten Poul Helgesen (ca. 1480 – 1535)", der dog endnu kun foreligger som manuskript. Schmitt fortsatte med at udgive en biografi om Hans Tavsens, først på tysk og derefter på dansk med titlen: "Hans Tavsens eller den danske Luther" 1895. Ludwig Schmitts største indsats i den danske reformationshistorie var dog udgivelsen af et hidtil udtrykt anonymt latinsk manuskript fra reformationstiden i Det Kongelige Bibliotek (Ny Kgl. Saml. 730,2o), som Schmitt gav titlen: "CONFUTATIO LUTHERANISMI DANICI", dvs. "Gendrivelse af den danske lutheranisme". Hidtil havde det blot været betegnet "Doctoris Germani responsum contra articulos XXVII". Dette kræver en forklaring. Den historiske baggrund er en central begivenhed i den danske reformations historie. I 1530 var den religionspolitiske situation, at den lutherske bevægelse i mange danske byer havde fået så stort et omfang, at kong Frederik I indkaldte til en herredag i København, der foruden politiske problemer også skulle løse konflikten mellem de lutherske prædikanter og de katolske biskopper ved en offentlig debat om den rette forståelse af kristendommen. Lutheranerne formulerede deres opfattelse i 27 teser, den såkaldte "CONFESSIO HAFNIENSIS" (Den københavnske bekendelse). De katolske Biskopper havde på deres side som teologisk ekspert indkaldt en "tysk doktor", der skulle forsvare det katolske standpunkt. Hvem denne teolog egentlig var, vidste man ikke rigtig, for han var kun kendt under det spottenavn, som protestanterne gav ham: "Dr. Stagefyr." Det var Ludwig Schmitts første historiske resultat i 1896 at påvise hans identitet med franciskaneren NICOLAUS HERBORN fra Hessen, der netop havde ry som en dygtig forsvarer af katolicismen i den samtidige tyske reformationsdebat. Han var altså forfatteren til det hidtil uidentificerede håndskrift, der indeholdt det katolske svar på Confessio Hafniensis 27 artikler. Pater Schmitt fuldendte sin bedrift ved at udarbejde den første komplette videnskabelige udgave af dette hidtil næsten ukendte værk i den danske reformations historie. Den udkom i 1902 på det franciskanske forlag i Quarrachi i Italien, fordi Nicolaus Herborn var franciskaner, og - som sagt - med titlen: "Confutatio Lutheranismi Danici". Manuskriptet var hidtil blevet liggende og glemt ligesom forfatterens rette navn. Desværre endte herredagen 1530 med dens ambition om at kunne debattere sig til sandheden "uafgjort", uden resultat, fordi det viste sig umuligt at opnå enighed om, hvem der kunne dømme i en sådan sag.

Men tre år senere, da Frederik I. døde, og Danmark fik sin histories sidste katolske regering, nemlig det Rigsråd, der bestod af de katolske biskopper og højadelen, hvis flertal var katolsk sindede, fik Nicolaus Herborns arbejde alligevel betydning. Katolicismens største forkæmper på den tid, karmeliterbroderen POUL HELGESEN (Paulus Heliæ), der jo i mange skrifter forsvarede den katolske kirke, oversatte nemlig Herborns "gensvar" til dansk, og biskoppen af Århus, OVE BILLE, lod det trykke med titlen: "Danmarks Riges biskoppers og prælaters gensvar til de lutherske artikler", Århus 1533. Den danske katolske kirkes daværende ledere var altså ikke blot de verdsliggjorte, umælende og uansvarlige magthavere, som man siden har beskyldt dem for.

Da 400-året for reformationen i 1917 nærmede sig, og man fra folkekirkens side ville fejre det stort, foreslog jesuiten LUDVIG GÜNTHER, at man fra katolsk markerede sig ved at besørge en udgave af de gamle biskoppers gensvar på nutidsdansk. Teksten blev udarbejdet af arkivar ved

Rigsarkivet, FRITZ JÜRGENSEN WEST (far til kirkemaleren Birgitte West), og udgivet af Ansgariusforeningen. Enhver kunne nu selv ud fra kildekrifterne sætte sig ind i, hvad der dengang var blevet gjort fra teologisk side for at imødegå kritikken af den katolske tro og kirke.

Der kom også andre udgivelser om kirkehistoriske kontroverser. Fr. ESSER redegjorde 1907 og 1910 for henholdsvis den spanske og den romerske inkvisitions historie, og Fr. MAURER 1917 for sine "Tanker om reformationen. Et katolsk forsvar". Det var vel funderede arbejder, men fik dog ikke stor virkning. Efterhånden søgte man at forlade kontroversformen. Det var bedre at overbevise ved simpelthen at beskrive kirkens og især dens helgeners historie, som de faktisk havde været.

Banebrydende var den første skildring af den nye danske katolske kirkes egen udvikling. Opgaven blev løst af jesuiten JOHANNES METZLER med: "Biskop Johannes von Euch". Den udkom 1910 i anledning af biskoppens 50-års præstjubilæum. Bogen består af to dele. Først en udmærket levnedsskildring af von Euchs livsløb fra hans fødsel 1834 i Meppen i Westfalen til hans kald 1860 som præst i Danmark og 1892 som Danmarks første katolske biskop efter reformationen. Resten af bogen, side 52–137, er et sammenhængende overblik over kirken i Danmark, der netop i von Euchs tid gennemgik en næsten utrolig udvikling. Her gennemgås stiftelsen af de enkelte sogne, skoler, hospitalet, de nye ordener, foreningslivet og endelig "pressens og litteraturens opsving", som der står. Glæde og stor optimisme præger dette pionerskrift.

Men Metzler lod sig ikke nøje med det. Han ville også beskrive baggrunden for, at genrejsningen af den katolske kirke i de protestantiske lande i Nordeuropa efter reformationen overhovedet lod sig gøre. I 1919 kom hans: "Die Apostolischen Vikariate des Nordens", Paderborn 1919. Bogen var skrevet på tysk, ikke fordi Metzler ikke kunne dansk, men fordi de "vikariater" dvs. katolske missionsbispedømmer, der blev oprettet under Propagandakongregationen efter 1622, foruden Danmark og Norge også omfattede de protestantiske områder i det nordlige Tyskland, og havde sæde ved tyske bispedømmer som Paderborn, Münster, Hildesheim og endelig Osnabrück, der indtil 1892 var de danske katolikkers eget bispedømme. Den kendteste af de "apostolske vikarer for Norden" og eneste dansker var Niels Stensen, der havde embedet fra 1677 til sin salige død 1686.

En generel indføring i den katolske kirkes historie udgav p.LUDVIG GÜNTHER 1914 med en dansk oversættelse af GERHARD RAUSCHENS: "Kirchengeschichte". Den udgjorde et bind i en større kateketisk lærebogsserie og var især beregnet for gymnasieelever og konvertiter.

Det var også en jesuit, der skrev den første af de helgenbiografier, hvormed man ville vise den katolske kristendoms frugtbarhed i konkrete menneskers liv. I 1893 udgav p. AUGUST BRINKMANN: "Den hellige Birgitta. Et kulturhistorisk billede fra det 14. århundrede". Det var udførligt værk på over 400 sider, hvormed han ville forny kendskabet til Nordens største helgen. I dag er det næsten fuldstændig glemt. Men formodentlig fik det indirekte betydning. Det var nemlig Brinkmann, der underviste forfatteren JOHANNES JØRGENSEN og forberedte ham til optagelsen i den katolske kirke i 1896. Når nogle af hovedværkerne i Johannes Jørgensens forfatterskab netop blev helgenbiografier, har Brinkmanns eksempel formentlig givet ham et første anstød dertil.

Berømtest af dem blev "Den hellige Frans af Assisi", som Johs. Jørgensen skrev i 1907. Denne bog er kendt og anerkendt indtil i dag, ikke blot af enhver dansk Assisi-pilgrim, men gennem talrige oversættelser også internationalt blandt seriøse forskere og af franciskanerne selv. Det er dog trist, at de senere udgaver af bogen er udkommet uden den oprindelige indledning og noterne. Forlagene har nok syntes, at den slags var et kedsommeligt og ret overflødigt element. Følgen blev,

at den forbilledlige historievitenskabelige research, som Johs. J. byggede sit værk på, er ganske ukendt for de fleste. Det jo ikke blot det prægtige sprog og den litterære kvalitet, men også den historiske pålidelighed, der har sikret hans værk dets varige position overfor mange nyere enten alt for akademiske eller alt for letbenede og romantiserende Frans-biografier, der er i omløb.

Frans-biografien blev det første store bidrag til helgenernes liv fra Johannes Jørgensens hånd, men langt fra det sidste. Den var så at sige omkranset af andre værker om det franciskanske Italien som "Rejsebogen" 1895, "Fioretti" 1902 og "Pilgrimsbogen" 1903 mm. Biografien om "Den hellige Katarina af Siena" fra 1915 blev det næste internationalt berømte højdepunkt. Men i værker som "Romerske helgenbilleder" fra 1902, "Den yndigste rose" 1907, "I det Høje" 1908, "Lourdes" 1910 foruden som afsnit i flere af rejseberetningerne skrev Johs. Jørgensen allerede i biskop von Euchs tid en række udmærkede portrætter på dansk af helgener i den katolske verden.

Udover et digt om St. Knud Lavard skrev Johannes Jørgensen dog ikke om danske helgener. Men det gjorde så andre. 1899 kom den østrigske præst af redemptoristordenen, PETER DAMIAN STEIDL, til Danmark. Denne orden har altid lagt vægt på litteratur og videnskab, og Steidl var ikke blot en fremragende præst, men også en engageret elsker af kirkens historie. Straks han kom til Danmark skrev han i "Ugebladet" en artikel om det maleri af Broder Jakob den Danske, som han kendte fra Graz i Østrig. Dermed indledte han mange års vanskelig udforskning af denne i Danmark hidtil uerkendte danske kongesøn, franciskaner og missionær i Mexico. Men den danske middelalders fromhedsliv inspirerede ham i det hele taget. Det blev til en hel serie på 4 bøger om Mariadyrkelsen i datidens Danmark 1918-1924. Steidls største historiske værk blev dog: "Knud den Hellige, Danmarks værnehelgen" 1918. Det kom, da Steidl i nogle år havde været præst for St. Albani Kirke i Odense, og havde gennemført bygningen af den nuværende kirke. Denne danske helgenbiografi udgjorde også et katolsk bidrag til debatten omkring reformationen.

Som en betydningsfuld katolsk historiker fra den tid må også nævnes NIELS HANSEN. Han havde været folkekirkepræst i Vestjylland, men konverterede efter lang overvejelse, hvilket medførte, at han måtte opgive sit præstekald og resten af sit liv ernærede sig som lærer. Men han tjente utrætteligt den katolske kirke på mange områder. Han var med i udgivelsen af Messebogen både i 1906 og 1926, i redaktionen af "Nordisk Ugeblad" 1910-20 mm. Fra begyndelsen var han en beundrer af kardinal Newman, udgav 1916 hans prædikener som: "Newmans Søndagsbog" og i 1937 skrev han den hidtil eneste danske biografi om den netop nu saligkårede engelske kirkemand. Størst kirkehistorisk betydning fik Niels Hansen dog med: "Vore helgener", der udkom til reformationsjubilæet 1917. Denne bog er det første og hidtil eneste eksempel på fra katolsk side på at beskrive alle vort eget lands (og Islands) helgener på en videnskabeligt forsvarlig, men samtidig let læselig måde. Det er et stort ønske, at denne bog snart må kunne afløses af en ny ajourført bog om de danske helgener, der i kvalitet kan stå mål med Niels Hansens.

2. STABILISERINGEN 1923–1965. - Biskopperne Brems og Suhr.

Behovet for katolsk selvforsvar mod usaglig kritik ophørte selvfølgelig ikke med biskop Brems indsættelse i 1923. Tværtimod vakte hans valg som "titulærbiskop af Roskilde" stor ophidselse i visse folkekirkekredse, der så det som en katolsk provokation. Alligevel er det tydeligt, at den katolske minoritetetskirke i Danmark i årtierne omkring midten af det 20. århundrede kom i balance med sig selv og i vid udstrækning blev en accepteret del af dansk kirke- og kulturliv.

Et overblik over den første del af perioden skrev redemptoristen KARL HARMER: "Biskop Josef Brems", 1945. Denne bog udkom i anledning af biskoppens 50-års præstjubilæum, og udgør en bevidst fortsættelse af Johs Metzlers før omtalte værk om biskop von Euch fra 1910. Foruden Brems tid indtil 1939 behandler den derfor også von Euchs senere år, specielt under og efter 1. Verdenskrig. Biskop Brems var en belgisk præmonstratenser, der havde virket mange år som præst i Danmark før sin bispednævnelser i 1923. Harmer fulgte en lignende disposition som forgængeren. Først om udviklingen og større begivenheder i bispedømmet - med stor vægt på landsstævner og valfarter, så en grundig gennemgang af de enkelte sognes historie i geografisk orden. Den begynder med Jylland og når til slut Bornholm og Færøerne. Værdifulde er ikke mindst de talrige fotos af periodens præster og kirkebygninger. Sidste afsnit er et overblik over katolsk litteratur, presse og bogproduktion. Der er udførlige kildehenvisninger, men desværre ikke et navnerregister. I "Katolsk historisk Arkiv" har vi dog senere udarbejdet et sådant hjælpemiddel til Harmers værk.

En egentlig fortsættelse af Metzlers og Harmers overblik over bispedømmets historie mangler. Dog fik den del af biskop Suhrs tid, der faldt under 2. Verdenskrig, en historiker udefra. I 1986 iværksatte Odense Universitet et forskningsprojekt: "Kirken under Besættelsen". Som en i Danmark sjælden undtagelse skulle denne undersøgelse ikke blot omfatte folkekirken, men også de øvrige trossamfund. Finansieret af offentlige midler kunne historikeren ANDERS BJØRNVAD derfor skrive sin: "På vej mod hjemstavnsret. Den katolske Kirke i Danmark under den tyske besættelse 1940-45", 1993. Det er kvalificeret historisk forskning, der ikke blot kaster lys over kirkens og enkelte katolikkers rolle i modstandskampen eller under jødeforfølgelsen, men også undersøger, hvordan kirken ellers klarede sig igennem de vanskelige år, ikke mindst i økonomisk henseende. Bjørnvad benyttede hertil i høj grad materialet i "Katolsk historisk Arkiv"

Som vist, var det i den ældste tid især jesuiter, der ydede bidrag til den katolske kirkehistorie. Denne tradition blev fortsat af p. ALFRED OTTO. Han så en opgave i at få plads i den historiske universitetsforskning. I 1933 opnåede han doktorgraden i historie for sin afhandling: "Liber Daticus Roschildensis". Dette bidrag til middelalderens danske kirkehistorie er en kommenteret rekonstruktion af Roskilde Domkirkes senere tabte "gavebog", dvs. fortegnelse over afdøde velgørere, der skulle mindes med forbøn eller sjælemesser gennem årene fra 1074 til 1512. I dag bruger nok kun specialister denne lærde afhandling, der ganske vist fik megen ros ved forsvaret, men derefter blev ramt af glemsel. Måske var det denne skæbne, der fik p. Otto til senere at vende sig til mere populære emner. I 1937 udgav han "Den katolske kirkes historie" på 300 sider. Det blev den mest omfattende fremstilling af vores kirkes historie på dansk, men er i øvrigt en bearbejdelse af Gerhard Rauschens værk fra 1914. Den er dog forøget med indskud om Danmarks katolske middelalder. Man må desværre nok erkende, at skønt denne kirkehistorie er yderst omhyggelig og præcis, har dens pedantiske og skematiske stil nok skræmt mange læsere. Otto var også med til at udgive storværket: "Middelalderens danske bønnebøger" 1-5, 1945-82

Under krigen udgav han nogle mindre skrifter: "Jesuiter i Danmark" 1940 og "Ordløs, salmeløs og bibelløs" i 1942, der gendriver nogle af de gængse myter om den katolske middelalder. Særlig

interessant er i den forbindelse skriftet: ” Den katolske kirke i vore historielærebøger” fra 1943. Pater Otto fortæller selv dens tankevækkende forhistorie. I 1919 tog foreningen Norden initiativ til, at de fejl og misforståelser, hver af de nordiske landes historiebøger indeholdt om de andre nordiske lande, blev påvist og rettede af en fælles skandinavisk historikerkommission. I 1930 nedsatte Undervisningsministeriet et udvalg, der med tilsvarende hensigt skulle forbedre også skolernes historielærebøger. Da ”Dansk katolsk Kvindeforbund” erfarede det, henvendte man sig resolut til udvalget med anmodning om, at ”revisionen måtte tage hensyn til behandlingen af den katolske kirkes historie, således at alle oplysninger om kirkens lære og historie blev fremstillet i overensstemmelse med de faktiske forhold”. Udvalget reagerede positivt, så biskop Brems i 1933 kunne anmode pastor Bernhard Jensen om at indberette til udvalget, på hvilke punkter historielærebøgerne indeholdt oplysninger, man fra katolsk side anså for urigtige. Allerede samme år afgav Undervisningsministeriet en imødekommende betænkning, der bl.a medgav, at ”skildringen af katolicismen ofte endnu næres af gammel polemik og desuden er videnskabeligt angribelig og positiv forkert.” ..”katolicismen fremtræder i det væsentlige kun som kritiseret uden fremhævelse af denne kirkeafdelings ubestridelige fortjenester som kulturfaktor og som bærer af et højtstående religiøst liv” (Betænkningens side 75). Dog kritiserede man til gengæld det kirkehistoriske afsnit i Deharbes oven nævnte katolske lærebog som ensidig og krænkende i forhold til protestantismen. Dette indrømmede pater Otto gerne rigtigheden af. Således kom en usædvanlig gunstig og lovende officiel debat om sandhedsindholdet af skolernes historiebøger i gang. I hvor høj grad den fik den tilsigtede virkning er dog tvivlsomt. I sin bog fra 1943 kunne Alfred Otto påpege endnu mange eksempler på fordrejede opfattelser af katolicismen i skolebøgerne.

I bogen om biskop Brems skrev Karl Harmer: ” Vor fornemste og flittigste skribent var nu som før JOHANNES JØRGENSEN...Der gik så at sige ikke et år, uden at den store forfatter skænkede os en, to eller måske tre bøger” Af kirkehistorisk karakter var helgenbiografierne:”Don Bosco” 1929, ”Charles de Foucauld” 1934 og ”Den hellige Birgitta af Vadstena” 1941-43. Sidstnævnte værk hører fortsat til de betydeligste, der er skrevet om den nordiske helgeninde. Om Charles de Foucauld er det værd at bemærke, at Johannes Jørgensen var blandt de allerførste, der erkendte og værdsatte denne franske officer og senere konvertit og eneboers store kirkehistoriske betydning. Det var jo hans inspiration, der lå bag den nye orden fra 1939: ”Jesu små brødre og søstre”.

En elev af Johs. Jørgensen, der kom til at yde mange bidrag til dansk katolsk kirkehistorie, var præsten og forfatteren PETER SCHINDLER. Også han ønskede at udvide danskernes horisont i både tid og rum, så den åbnede sig for den store katolske verden både i sin teologiske og historiske rigdom. Hans vigtigste temaer var Oldkirken, Rom og klosterlivet. Hans ”Petrus” og ”De apostolske Fædre” har ganske vist mere teologisk end historisk karakter. Med det store trebinds værk: ”Vesterledens Munkevæsen” fra 1931-39 ville Schindler præsentere ordenslivet i dets mange former fra det fjerde århundrede til nutiden på dansk. Bind 1 behandler det ældste munkeliv. Bind 2 var helliget St. Benedikts liv og regel. For dette bind havde Schindler håbet at kunne erhverve en dansk doktorgrad, men blev skuffet. Han var jo ret beset heller ingen akademisk forsker, men til gengæld en udmærket formidler. I forbindelse med indførelsen af Lioba-søstrene i Danmark skrev han 1946 ”Sankt Lioba den Angelsachser” og senere en udmærket biografi om ”Sankt Filip Neri”. Men også om den danske nutidskatolicismes historie gav han vigtige bidrag, således hans biografier om kunstnerne ”Chresten Skikkild” 1934 og ”Mogens Ballin” 1936. Kirkehistorisk værdi har også hans to binds selvbiografi: ”Vejen til Rom” 1949 og ”Tilbage til Rom” 1951.

Hverken Johannes Jørgensen eller Peter Schindler var særlig interesserede i den danske middelalder, der ellers i den første del af perioden havde spillet en stor rolle for dansk katolsk

selvforståelse. I videnskabelig henseende var det betydeligste værk EDWARD ORTVEDS: "Cistercieordenen og dens klostre i Norden". Ortved havde da allerede et stort navn som pioner i sjælesorgen for de polske indvandrere omkring århundredeskiftet og som bygherre af kirken i Maribo, da han i 1905 nedlagde sit hverv som sognepræst for at hellige sig sine historiske interesser. Han nåede kun at udgive to af de planlagte bind: "Cistercieordenen overhovedet" 1927 og "Sveriges klostre" i 1933, dvs. posthumt, idet Ortved døde 1930. Bind 2 om de svenske klostre blev et aldrig overgået standardværk. Alle senere forskere beklager, at han ikke også fik behandlet de danske og norske klostre.

Mere beskedne, men vigtige bidrag til en katolsk forståelse af middelalderen er ANDREAS NISSEN: "Danske bisperækker" fra 1935 og "Paverækken" fra 1944. Især den første var af stor betydning. Det var nemlig første gang, siden renæssancehistorikeren Arild Hvidtfeldt 1604 udgav sin "Bispekrønike", at man fik et værk, der i form af korte biografier beskriver alle biskopper i hver af de otte danske bispedømmer fra St. Ansgars tid til Reformationen. Da p. P.D. Steidl anmeldte den i "Nordisk Ugeblad" værdsatte han den med disse ord: "Andreas Nissens "bisperækker" er ikke for vidtløftige og giver alligevel et smukt billede af middelalderens kirkehistorie, der står fuldt ud på højde med den moderne historieforskning og derfor ikke burde mangle i noget katolsk hjem." Denne nøgterne oversigt er den bedste dementi af det sædvanlige danske billede af datidens katolske biskopper som en række mere eller mindre usympatiske godssamlere og magtstræbere. I forhold hertil er "Paverækken" et ganske vist nyttigt, men helt uoriginalt hjælpemiddel.

JOHANNES METZLER afrundede sit forfatterskab med en biografi om vor mest berømte konvertit: "Niels Stensen" fra 1928. Dette emne blev med begejstring grebet af redemptoristen GUSTAV SCHERZ. Vor store danske naturvidenskabsmand, konvertit og guds tjener blev hans livs hovedopgave. Da biskop Berning i Osnabrück i 1936 rejste saligkåringssagen, begyndte Scherz som redaktør af "Nordisk Ugeblad" straks at skrive om Stensen, og i de følgende år kom den ene publikation fra hans hånd efter den anden. Efterhånden blev Gustav Scherz den førende Niels Stensen-forsker i verden. En opregning af alle hans skrifter, der kom på både dansk og på tysk kan ikke komme på tale her. I litteraturlisten til Scherz' posthumt udgivne hovedværk, den tysksprogede "Niels Stensen, Eine Biographie" bd. 1-2, Leipzig 1987-88, bd. 1, side 372 findes en oversigt over hans talrige bidrag. I den følgende periode kom flere andre katolske bidrag til Stensen-litteraturen.

Det erkendes nu af historikerne, at genrer som personalhistorie og lokalhistorie er mere end mindreværdige kuriositeter. I disse "mikrohistorier" afspejles nemlig selve "makrohistorien". I katolicismens historie har biografier om gejstlige, men også om konvertitter særlig vægt. Det største og vigtigste eksempel er naturligvis JOHANNES JØRGENSENS "Mit livs legende" bd. 1-7, 1916- 1928. Her fortælles ikke blot forfatterens personlige vej fra naturalisme til katolsk tro, men der gives et tidsbillede af kirkens liv og virke i Europas katolske lande såvel som i den danske diaspora.

Om og af andre danske konvertitter blev der udgivet samleværker som J. KRUSENSTJERNE HAFSTRØM: "Hvordan de blev katolikker" 1935, GUNNAR MARTIN NIELSEN: "Vi blev katolikker" 1958 og af tre præster: "Kirken kaldte mig hjem" 1959. Blandt selvbiografierne kan nævnes jesuiten og den kendte forfatter JON SVENSSON (NONNI): "Nonni og Manni" 1914 og Baronesse ERIKKE ROSENØRN-LEHN: "Min Vandrebog" 1926. FRANZ KLAR skrev både: "Redemptoristerne" 1950 og om sine medbrødre som Steidl, 1970 og Scherz, 1972.

Der begyndte nu også at udkomme katolske lokalhistorier, især om de enkelte sogne som FRITZ JÜRGENSEN WEST: "Mindeblade om St. Andreas Kirken i Ordrup", 1923, JOHANNES

HANSEN: "Sankt Ansgars Kirke" 1942 og JOHAN JOHNSEN: "Sakramentskirken" 1942 og samme - som redaktør: "Jesu Hjerter Kirke" 1945 mens GUSTAV SCHERZ redigerede: "Skt. Annæ Kirke og dens skole i 50 år" 1947.

Skandinaviske katolske emigranter blev i USA så talrige, at de i 1910 dannede foreningen "St. Ansgars League". Man støttede kirken i hjemlandet økonomisk, men i foreningens årbog findes også værdifulde artikler om deres katolske historie. Kort efter 2. Verdenskrig begyndte tyske katolikker, skønt de ellers havde nok at gøre med genopbygningen af kirken i deres eget land, også at støtte diasporakirkerne i Norden. Heller ikke her drejede sig blot om økonomi. I Ansgarius- og Bonifaciusforeningernes "St. Ansgars Jahrbuch" blev der skrevet meget om kirkehistorien i vore lande. Frem for alle må her nævnes prælat HELMUT HOLZAPFEL i Würzburg. Han interesserede sig især for katolikernes historie i "diasporaen", dvs. i de protestantiske dele af Tyskland og i Norden i tiden fra Reformationen indtil religionsfriheden i 1800-tallet. Først udkom hans "Unter nordischen Fahnen. Die Militärseelsorge der Jesuiten in den nordischen Ländern im 17. und 18. Jahrhundert", Würzburg 1954. Dette grundige værk om sjælesorgen for katolske lejetropper i de nordiske lande er især bygget på jesuiternes årsberetninger i centralarkivet i Rom. Senere udgav Holzapfel en mere populær og udmærket illustreret oversigt: "Nordische Kirche unterm Kreuz", 1963, der også blev udgivet af Pauluskredsen på dansk som: "Ansgars gamle Kirke". Til dato findes intet bedre og mere vel funderet overblik over forbudstidens ofte meget dramatiske historie.

En tysk katolsk kirkehistoriker, der ellers mest beskæftigede sig med pavedømmet, skrev et katolsk overblik over reformationen i Norden, nemlig GEORG SCHWAIGER: "Die Reformation in den nordischen Ländern", München 1952. En i Danmark dog vistnok ganske ukendt bog.

3. REFORM OG KRISE. 1965 - Biskopperne Martensen og Kozon.

Tiden efter 2. Vatikanerkoncil bragte fornyelser, men også problemer for den katolske kirke i det hele taget, hvilket satte sine spor i det danske bispedømme. En række udmærkede paver søgte at styre kirken gennem de vældige forandringer, som tiden bragte med sig. Men de hverken kunne eller skulle løse alle de lokale forskelligartede udfordringer, som rejste sig i de forskellige lande og kulturer. Den moderne eksistensfilosofi, der blev karakteristisk for hele Vesten, medførte en art atomisering i sindene og af samfundene og følgelig også i kirken. Der viste sig megen ny frugtbarhed, men samtidig tendenser til opløsning. For kirkehistorien betød tiden en bortvendning fra tidligere tiders stærkt betonedede samhørighed med fortiden. Men der også skød nye indsigter frem, hvor man ikke havde ventet det. Det danske bispedømme havde selvfølgelig sin plads i verdenskirken, men også sine egne fortrin og svagheder.

Spørger vi efter et overblik over den danske katolske kirkes historie i denne tid, er svaret skuffende. Det lykkedes aldrig at skrive en fortsættelse af Metzlers og Harmers værker om von Euch og Brems. Ved biskop MARTENSENs 25-års jubilæum 1990 blev udgivet et festskrift, "Crux probat Omnia". Men om kirkens historie i denne tid er der kun 10 sider! Et alternativ af STIG HOLSTING: "Efterkonciliære strømninger i den katolske kirke i Danmark 1965-90". udkom som nr. 1 i den skriftserie, som blev udgivet af "Ælnoth. Katolsk historisk Forening". Dog blev pave Johannes Paul II's besøg i Norden 1989 skildret i et smukt billedværk, redigeret af KNUD KLUGE.

Det bedste videnskabelige bidrag til dansk katolicisme i Nyere Tid blev skrevet af den svenske historiker YVONNE MARIA WERNER: "Nordisk katolicisme, Katolsk mission och konversion i Danmark i ett nordiskt perspektiv", Lund, Göteborg, Stockholm 2005. Her er ikke blot tale om en konstaterende beretning, men om en dygtig analyse af typiske skiftende træk i udviklingen af den nye katolicisme i de nordiske lande, især i Danmark.

ALFRED OTTOs bestræbelser for at skaffe katolsk historieforskning plads på universiteterne blev ført videre og førte til oprettelsen af, hvad der i dag hedder "Københavns Universitets Center for Middelalderstudier". Den primære opgave var her at studere og udgive de hidtil næsten ukendte danske sprogfilosoffer fra Middelalderen. Både jesuiten HEINRICH ROOS og hans elev JAN PINBORG erhvervede doktorgraden for deres arbejder med dette emne, henholdsvis 1952 og 1966. I sig selv kan disse middelalderlige filosoffer fra 1200-tallets Paris kun i begrænset grad siges at tilhøre kirkehistorien. Men forskningscentret udviklede sig til et yderst frugtbart miljø for studier af middelalderen i det hele taget. Inspiration blev ikke mindst videreført af BRIAN PATRICK Mc GUIRE, nu professor i middelalderhistorie ved Roskilde Universitet. Han skrev flere banebrydende arbejder om cistercienserordenen. Hans disputats i USA "The Cistercians in Denmark", Kalamazoo 1982 udfyldte den danske lakune i Ortveds ovennævnte værk. Men McGuires bestræbelse for at rehabilitere middelalderens åndsliv medførte flere fremragende værker som f. eks: "Den levende middelalder" 2005 og om den danske middelalder: "Da himlen kom nærmere" 2009.

Knyttet til Aarhus Universitet var lektor OLAF PEDERSEN. Sammen med en kollega skrev han en meget anerkendt bog om fysikkens historie: "Historisk indledning til den klassiske fysik", 1963. Senere kom: "Studium Generale. De europæiske universiteters historie", 1979. Begge værker er solide dementier af de i vor tid igen oplivede misforståelser om troens påståede uforenlighed med naturvidenskaben. Olaf Pedersen var også den afgørende drivkraft bag oprettelsen af "Steno Museet. Danmarks naturvidenskabelige museum" i Aarhus. Ved samme universitet virkede kunsthistorikeren HANS JØRGEN FREDERIKSEN", hvis evne til at tolke den kristne

inspiration i middelalderkunsten er anerkendt og f. eks. udtrykt i: "Ny Dansk Kunsthistorie bd.1 Troens Kunst", 1993.

Blandt banebrydende forskere må også nævnes etnologen GUSTAV HENNINGSEN. Han, der ikke selv er katolik, påviste i sin disputats, der på dansk hedder: "Heksenes advokat" 1974, efter grundige arkivstudier i Spanien, at den spanske inkvisitor Alonso de Salazar imod al forventning var blandt de allerførste, der 1610 tog afstand fra det pseudoteologiske grundlag, hvorpå heksetroen og de hekseprocesser hvilede, der dengang hærgede hele Europa som et uhyggeligt mareridt.

På 2. Vatikanerkoncils tid fandt mindst to nordiske katolske historikere en afgørende inspiration for deres videre forskning på "Institut für europäische Geschichte" i Mainz. Den svenske fødte TORE NYBERG's første større arbejde var: "Birgittinische Klostergründungen des Mittelalters", Lund 1965. Senere var han i 30 år lektor i middelalderhistorie ved Universitetet i Odense, hvor han underviste, udgav talrige afhandlinger og organiserede forskning om Den hellige Birgitta og hendes orden, f. eks. redigerede han: "Birgitta, hendes værk og hendes klostre i Norden", 1991. Men han skrev også andre kirkehistoriske værker som: "Sankt Peters efterfølgere i trængselstider", 1979, bidrag om Nordens kristning og afhandlinger om ordensliv og helgener i Norden og i Europa. I forbindelse med 900-året for Knud den helliges drab 1986 redigerede han "Knudsbogen" og bidrog samtidig til Ansgarstiftelsens udgivelse: "Sankt Knud Konge". En fortegnelse over Nybergs store historiske produktion findes i hans festskrift: "Medieval Spirituality in Scandinavia and Europe", Odense 2001.

Også for mig blev opholdet på Institutet i Mainz skelsættende. Mit hovedtema var de nordiske franciskanernes historie i middelalderen og på reformationstiden. Om kildeskrifterne udgav jeg først

sammen med JAN PINBORG: "Broder Jakob Johansen og Uddrivelseskrøniken" 1963, dernæst "Broder Peder Olsen som de danske franciskaneres historieskriver" 1976. En hovedperson i min forskning var den danske kongesøn, franciskaner og missionær i Mexico, Broder Jakob den Danske. Om hans enestående og fremsynede indsats for de kristne indianeres ligestilling skrev jeg: "Bruder Jakob der Däne als Verteidiger der religiösen Gleichberechtigung der Indianer in Mexico im XVI. Jahrhundert", Wiesbaden 1974. Hans identitet som medlem af den danske kongefamilie påviste jeg i "Broder Jakob den Danske, kong Christian II's yngre broder", Odense 1986. En kirke- og kunsthistorisk studie var: "Claus Bergs kongelige altertavle og franciskanerne" 1996. Studierne i de nordiske franciskaneres historie sammenfattede jeg i: "Die Franziskaner in den nordischen Ländern im Mittelalter", Kevelaer 2002.

Banebrydende forskning blev især skabt i forbindelse med NIELS STENSENS saligkåring. Blandt forudsætningerne for en saligkåring er en helt saglig redegørelse for den pågældendes jordiske historie. Derfor blev nu alle tilgængelige kilder fundet og udgivet, og på dette grundlag skrevet talrige bøger og artikler. Alt væsentligt blev endelig sammenfattet i den officielle "Positio", den romerske helgenkåringskommissions grundlag for sin stillingtagen til saligkåringen. Ikke blot danske, men også mange udenlandske forskere bidrog til dette arbejde, der jo både omfattede Niels Stensens indsats som genial naturforsker og hans hellige liv og virke i kirkens tjeneste efter konversionen. Her skal kun nævnes et par eksempler på danske katolikkers bidrag. GUSTAV SCHERZ fortsatte med største ihærdighed sin grundforskning. Han deltog afgørende i udgivelsen af Niels Stensens teologiske værker "Opera Theologica" 1944-1947 og af hans breve "Litteræ" 1952. Desværre døde han ved et trafikuheld i 1971. Derfor måtte hans biografiske hovedværk om Stensen, som allerede nævnt, udgives posthumt. Det er skrevet på tysk med titlen: "Niels Stensen. Eine Biographie" 1-2, Leipzig 1987-88, men en engelsk oversættelse er nu på vej.

I sin danske studietid havde Niels Stensen anlagt en optegnelsesbog med titlen "Chaos". Da den giver væsentlige oplysninger om hans baggrund, så jesuiten AUGUST ZIGGELAAR en opgave i et udgive den i sin helhed med grundige kommentarer: "Chaos. Niels Stensens Chaos-manuscript 1659", Kbhv. 1997. En ny komité sørgede for, at Scherz' udgave af Niels Stensens breve blev oversat til dansk og udgivet af HARRIET MERETE HANSEN i 2 bind 1987, så vi også på vort modersmål kan læse vor store helgens egne ord. Der kom også flere lettere tilgængelige biografier på dansk, nævnes skal kun KAREN PLOVGAARD: "Niels Stensen, anatom, geolog og biskop" fra 1953 og Sr. MIRIAM MORTENSEN OSB: "Skønnest af alt. En biografi om Niels Stensen", 1993. Alle værker og udgivelser er nu samlet og tilgængelige i det særlige "Steno-arkiv", der er placeret i Sankt Andreas Biblioteket i København.

Om andre af kirkens store helgener er der skrevet overraskende meget de senere år, og det ikke kun af katolikker. Lad mig blandt de moderne danske hagiografier blot nævne GRETHE LIVBJERG: "Teresa af Avila, venskabets mystiker" 1995 og "Johannes af Korset", 2002, KIRSTEN KIERULFF skrev om: "Hildegard af Bingen. En basun for Guds mund", 1997, og sammen med Hans Jørgen Frederiksen: "Hildegard af Bingen, det levende lys", 1998 og "Den ildfyldte kraft" 2007. Hildegard er blevet en af de mest kendte katolske helgener i vort land.

Af KIRSTEN GRUBB JENSEN er: "Lioba, benediktinerinde og missionær i 700-tallets Germanien", 2010 og "Jeanne d'Arc, kriger, kætter og helgeninde", 2011. PALLE BURLA oversatte og kommenterede den franciskanske teolog og mystiker: "Bonaventura: Tankens vej til Gud" 1990.

Den danske katolske middelalder var som sagt langt mindre end tidligere genstand for katolsk interesse. Men den i 1978 stiftede "Ælnoth. Katolsk historisk Forening for Danmark", som jeg blev formand for, så det som en opgave at genoplive denne svigtende historiske bevidsthed. Der blev holdt mange foredrag om middelalderens kirkehistorie, og på ekskursionerne var besøg i middelalderkirkerne altid i centrum. Hele fire af skriftseriens hefter handlede om St. Knud Lavard. Ælnoth var også aktiv i fejringen af Knud den Helliges jubilæum med bogen "Sankt Knud Konge" 1986. En vigtig udgivelse om Knud Lavard var MICHAEL CHESNUTT: "Liturgy of St. Knud Lavard" 2003. Alle tekster i denne eneste fuldstændigt bevarede liturgi fra dansk middelalder er indledt, kommenteret og udgivet på det originale latin, fulgt af en engelsk oversættelse.

Men der var voksende interesse for kirkens vilkår i den for katolikker "forbudte tid" mellem reformationen og religionsfriheden. Herom handlede PREBEN FROSELL: "Diplomati og religion. Gesandtskaberne for de katolske magter og deres kirkepolitik i Danmark c. 1622-1849", 1990. Ved 150 året for indførelsen af religionsfriheden i Danmark udgav ÆLNOTH som nr. 9 i skriftserien: "Religionsfrihed i 150 år. En jubilæumshilsen fra danske katolikker og baptister" 1999. Når baptisternes formand BENT HYLLEBERG var blandt forfatterne, skyldes det, at baptisterne i årene op til 1849 var banebrydere for indførelsen af grundlovens religionsfrihed. Dertil kom HELGE CLAUSEN, MIRIAM MORTENSEN og JØRGEN NYBO RASMUSSEN, der skildrede livsvilkårene for katolikker i jura og i praksis under den lutherske enevælde før 1849.

Som sagt blev den store fortsættelse af bispedømmets historie ikke blevet skrevet. En nødtørftig hjælp findes dog i form af "Katolsk håndbog for Danmark" 1983, der indeholder korte historiske indledninger om enkelte kirker, ordener mm. Om disse enkelte områder er der skrevet en del andre bidrag. Ikke mindst de kvindelige ordener og deres store indsats i undervisning og næstekærlighed

opnåede en hidtil ukendt interesse blandt historikerne – desværre på et tidspunkt, hvor deres antal og indflydelse er i stærk tilbagegang. YVONNE MARIA WERNER publicerede: "Kvinnlig motkultur och katolsk mission. Sankt Josefsystrarna i Danmark och Sverige 1856-1936" 2002. Få år senere redigerede hun: "Kvinnligt klosterliv i Sverige och Norden. En motkultur i det moderna samhället", 2005. Blandt forfatterne stod hun selv for: "Sankt Josefsystrarna i Sverige och Danmark" side 71-120. I Danmark skrev sygeplejehistorikeren cand. cur. SUSANNE MALCHOW: "Kærlighed er tjeneste. Søster Benedikte Ramsing - en biografi". 1998. Forfatteren er ikke katolik, men bogen må ubetinget medtages her som en udførlig, objektiv og meget varmhjertet hyldest til de danske St. Josefsøstres mest betydningsfulde skikkelse under ordenens blomstring midt i 1900-tallet. - Katolsk søstreforbund i Danmark udgav 2001 en beskeden oversigt: "De kvindelige ordenssamfund i Danmark".

Som katolsk kulturhistorie må man betegne to historiske værker om bispedømmets biblioteksvæsen, nemlig dominikaneren PIERRE GREGOIRE: "Sankt Andreas Bibliotek" og HELGE CLAUSENS disputats ved Krakows Universitet om det katolske biblioteksvæsen i Danmark: "The Written Word is the Most Patient Missionary", 2006. Derimod er den tidligere periodes store interesse for katolsk kunst ikke fortsat. STIG HOLSTING udgav dog som Ælnoth hefte nr. 12: "Albert Kuchler og Birgitte West", 2001. Men den netop viste udstilling "Mogens Ballins værksted", der ellers havde stor katolsk relevans, var arrangeret af Vejen Kunstmuseum 2010.

Katolsk lokalhistorie trivedes langt bedre. Der kom stadig flere kirke- og sognehistorier, sædvanligvis forfattet af medlemmer af den pågældende menighed. Blot et par eksempler blandt mange skal nævnes. ANDREAS RUDE redigerede "Efter moden overvejelse. Sankt Ansgar Kirkes Domkirkejubilæum 1953-2003". SEBASTIAN OLDEN JØRGENSEN skrev: "Sankt Andreas Kirke 1873-1998", P HAMPTON FROSELL: "Omkring Jesu Hjerte Kirke", 1995, HENRIK DENMAN: "Den katolske Kirke i Roskilde 1901 - 2001" 2001 og PREBEN HAHN THOMSEN: "100 år i Aarhus. Den katolske menighed og skole 1873- 1973". De nyeste eksempler er HELGE CLAUSEN: "Sankt Marie Kirke i Haderslev" 2008 og den af ERIK ELNEBO redigerede: "Vor Frue Kirke (Herlev) 1960-2010". Lignende monografier er også skrevet om enkelte katolske ordenssamfund, skoler, hospitaler mm.

Men ganske som den danske stat omfatter bispedømmet København områder langt fra det "egentlige" Danmark. Om hvordan den katolske kirke med stort besvær søgtes genindført på Færøerne midt i 1800-tallet handler KIRSTEN BRINK: "Mission Færøerne" 1998. I Grønland var det Mariaoblaterne, der 1958 åbnede landets første katolske kirke efter middelalderen i Nuuk. Det får man et billede af i FINN LYNDES erindringsbog: "Et langt liv på tværs, bd. 1", 2010. Men som bekendt havde Danmark fra 1600-1800-tallet også kolonier i troperne. Forunderligt er, at der i disse kolonier: Vestindien, Tranquebar og Serampur, var langt større frihed for den katolske kirke end i moderlandet på samme tid, hvorfor der stadig her er forholdsvis langt flere katolikker. Dette emne udforskede og beskrev WILLY FRENDRUP i: "Den katolske kirke i de danske tropekolonier", Ælnoths skriftserie nr. 15, 2008.

En særlig historisk kategori er også personalhistorien. Biografier om biskopper, præster og ordensfolk men også om katolske lægfolk, især konvertiter, er uvurderlige kilder til, hvordan danske katolikker i praksis har forstået og levet deres tro. Disse beretninger er selvfølgelig lige så forskellige, som mennesker nu engang er. Ovenfor er allerede omtalt de tidligere samlinger af konvertitbiografier. Men helt op til nutiden er der udkommet nye livsskildringer. N.R.M OPPERMANN udgav "Oplevelser og tanker på vejen" 1992. Jesuiten JOHANNES SAMUELSEN skrev "Af mit livs de første dage" 1997 og PALLE BURLA: "En dansk katolsk

præsts livskrønike”, 1997. Mest dybtgående er dog EUGENIUSZ KRUSZEWSKI's ”Pastor Edward Ortved og hans breve til biskop Johannes von Euch fra 1894- 1906”. 2003. Denne bog er ikke blot en personskildring, men et levende billede af, hvordan missionen for de indvandrede polakker omkring år 1900 i det hele taget blev grebet an, organiseret og finansieret af denne højt begavede danske konvertit, præst og forsker. Det gjorde han i et usædvanligt samarbejde mellem den danske og den polske kirke. Bogen selv er derfor også tosproget, alle tekster findes på dansk og polsk. Den er et eksempel på en respektfuld integration, der kan være forbilledlig i en tid, hvor også vor danske katolske kirke præges mere og mere af indvandrere fra hele jorden.

Når man overvejer hvor ubetydelig lille den danske katolske kirke er - aldrig mere end ½-1 % af befolkningen - må man faktisk beundre den kreativitet og kvalitet, som disse mange gode bidrag vidner om. Det må styrke håbet om, at der af disse brudstykker inden alt for længe kan skabes den helhed, vi stadig savner: ”Den danske katolske kirkes historie”.

Roskilde den 20. april 2011. Jørgen Nybo Rasmussen